

Local Wisdom in the Suburban World: Reframing Cultural Heritage through Knowledge-Power Relations and the Community Learning Process in Plai Bang, Thailand

Submitted date:
26 December 2025

Revised date:
2 April 2026

Accepted date:
11 April 2026

◆ Doungrak Chantang^{1*}

Abstract

Background and objective (s): Studies of cultural heritage and local wisdom in Thailand have largely conceptualized heritage as a static object defined through state-led development frameworks and expert-driven knowledge systems. Such approaches prioritize external standards of value, while positioning local communities as passive recipients of interpretation. Under rapid urban expansion, peri-urban areas have become critical interface zones where competing knowledge regimes and power relations intersect. Existing studies have paid limited attention to the epistemological processes through which communities actively negotiate, legitimize and reclaim authority over cultural meanings. Addressing this gap, this present study aimed to 1) analyze the dynamics of knowledge-power relations in defining cultural heritage in a peri-urban context; 2) examine the Community Learning Process (CLP) as an epistemological mechanism mediating these relations; and 3) assess the CLP's theoretical contribution to epistemological sovereignty in contemporary Thai society.

¹ Thai Khadi Research Institute, Thammasat University, Thailand

* Corresponding author doungrakc@gmail.com

Methodology: This qualitative study adopted a non-participatory action research framework combined with an in-depth case study approach. Fieldwork was conducted in Plai Bang Subdistrict, Nonthaburi Province, a peri-urban agricultural community undergoing intensive urban transition driven by infrastructural development, land-use change and metropolitan expansion. The site was selected for its analytical value as a space where state, market, expert and community-based knowledge regimes intersect. Data was collected through semi-structured interviews with seven key informants involved in community learning and cultural practices, non-participant observation of everyday cultural activities, and document analysis of local records, development plans and community-produced materials. Data analysis employed thematic analysis and critical interpretation informed by perspectives on knowledge-power relations and practice-based knowledge, enabling an examination of how knowledge is produced, authorized and mobilized within everyday practices.

Main result: The findings demonstrate that the definition of cultural heritage in Plai Bang is not merely an outcome of urban development or policy intervention, but an ongoing epistemological process shaped by unequal knowledge-power relations. Dominant external frameworks associated with state agencies, expert authority and tourism-oriented development tend to marginalize practice-based local knowledge by prioritizing standardized criteria of value. Local wisdom is thus often rendered invisible or reduced to raw material for external interpretation. However, this study reveals that the CLP functions as a critical epistemological space through which community members collectively organize, legitimize and mobilize practice-based knowledge. Through participatory learning and everyday cultural activities, the CLP enables community members to challenge hierarchical knowledge structures and renegotiate cultural meanings. Rather than rejecting external knowledge outright, local actors selectively edit and recontextualize such knowledge in accordance with locally defined values. As a result, community members shift from objects of heritage definition to active agents capable of meaningfully defining their cultural heritage, reflecting the emergence of epistemological sovereignty at the level of practice.

Relevance to Thai Studies: This study contributes to Thai Studies by reframing cultural heritage from a static resource or developmental outcome to a dynamic epistemological process embedded in power relations, learning practices and everyday life, and contemporary forms of community-based cultural knowledge negotiation. By foregrounding community-based knowledge production and authorization, the findings extend debates that have largely emphasized structural domination or policy outcomes and highlight peri-urban spaces as critical analytical sites for understanding contemporary struggles over knowledge and cultural meaning in Thai society.

Conclusion: The article argues that the CLP should be understood as an epistemological intervention enabling communities to attain epistemological sovereignty in defining their cultural heritage. Rather than idealizing community knowledge, this perspective emphasizes the negotiated nature of epistemological authority under conditions of urban transition. By focusing on knowledge production and power negotiation, rather than fixed cultural representations, the study advances theoretical debates in Thai Studies and offers an analytical framework applicable to other peri-urban contexts in Thailand.

Keywords: local wisdom; cultural heritage; epistemological sovereignty; knowledge-power relations; learning community process

การเรียนรู้และการปฏิบัติทางวัฒนธรรม การสังเกตกิจกรรมในชีวิตประจำวันและการวิเคราะห์เอกสารท้องถิ่น และแผนพัฒนา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็นร่วมกับการตีความเชิงวิพากษ์ เพื่อทำความเข้าใจการผลิต การรับรอง และการใช้ความรู้ในบริบทของชุมชน

ผลการวิจัย: พบว่า การนิยามมรดกทางวัฒนธรรมในตำบลปลายบาง มิได้เป็นเพียงผลจากการพัฒนาเมือง หรือการกำหนดเชิงนโยบาย หากเป็นกระบวนการเชิงญาณวิทยาที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม กรอบความรู้จากภายนอกที่เชื่อมโยงกับรัฐ ผู้เชี่ยวชาญ และการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ มักลดทอนคุณค่าของความรู้ท้องถิ่นเชิงปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นพื้นที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนร่วมกันจัดระเบียบ สร้างความชอบธรรม และใช้ความรู้ของตน ในการนิยามความหมายทางวัฒนธรรม ชุมชนสามารถคัดเลือก ปรับใช้ และตีความความรู้จากภายนอก ให้สอดคล้องกับคุณค่าและประสบการณ์ของตน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากการเป็นวัตถุของการนิยาม ไปสู่การเป็นผู้กระทำการที่มีอำนาจกำหนดมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

ความเกี่ยวข้องกับไทยศึกษา: งานวิจัยนี้ขยายกรอบการศึกษาไทยศึกษาโดยเสนอให้มองมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะกระบวนการเชิงญาณวิทยาที่มีพลวัตและฝังตัวอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งชี้ให้เห็นบทบาทของพื้นที่ชนเมืองในฐานะพื้นที่วิเคราะห์สำคัญต่อความเข้าใจ การต่อรองความรู้และความหมายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยร่วมสมัย

บทสรุป: บทความนี้เสนอว่ากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ สามารถทำหน้าที่เป็นการแทรกแซงเชิงญาณวิทยาที่เอื้อให้ชุมชนบรรลุอธิปไตยทางญาณวิทยา ในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรมของตน โดยเน้นย้ำลักษณะที่ต้องต่อรองอยู่เสมอของอำนาจทางความรู้ ภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นเมือง กรอบการวิเคราะห์นี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ชนเมืองอื่นในประเทศไทย

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น; มรดกทางวัฒนธรรม; อธิปไตยทางญาณวิทยา; ความสัมพันธ์เชิงความรู้-อำนาจ; กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้

บทนำ (Introduction) ◆

การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของประเทศไทยโดยทั่วไปยังคงดำเนินอยู่ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ที่มองมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะ “วัตถุคงที่” ซึ่งสามารถจำแนก อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ผ่านกลไกของรัฐหรือสถาบันทางวัฒนธรรม กรอบดังกล่าวมักยึดรัฐ ผู้เชี่ยวชาญ และหน่วยงานภายนอกเป็นศูนย์กลางในการนิยามคุณค่าและความหมาย ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นถูกจัดวางในฐานะผู้รับ การตีความมากกว่าผู้มีอำนาจในการให้ความหมาย (Harrison, 2012; Smith, 2006) แม้งานศึกษาจำนวนมากจะอธิบายผลกระทบของการขยายตัวของเมืองในมิติของกายภาพ เศรษฐกิจ และการใช้ที่ดิน (Schianetz et al., 2007; Walter, 2009) แต่ยังคงให้ความสำคัญกับ “ผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลง” มากกว่ากระบวนการภายในที่ชุมชนใช้ในการจัดการความรู้ของตนเอง

ในเชิงพื้นที่ พื้นที่ชานเมืองควรถูกทำความเข้าใจในฐานะ “พื้นที่รอยต่อเชิงวิฤต” ที่ระบอบความรู้จากรัฐ ตลาด ผู้เชี่ยวชาญ และชุมชนท้องถิ่นเข้าปะทะและต่อรองกันอย่างต่อเนื่อง (Douglas, 2006; Simon, 2008; Walter, 2009) แตกต่างจากพื้นที่เมืองชั้นในที่โครงสร้างสถาบันและกลไกตลาดมีเสถียรภาพในการกำกับความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม (Brenner & Schmid, 2015) ความกำกวมของพื้นที่ชานเมืองจึงเปิดให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันของความรู้หลายชุดและการต่อรองในระดับปฏิบัติการ (Simon, 2008; Watson, 2009) อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่มีอยู่ยังคงอธิบายเงื่อนไขดังกล่าวในฐานะแรงกดดันจากภายนอกมากกว่าการวิเคราะห์หว่าพื้นที่ลักษณะนี้ก่อให้เกิดศักยภาพของการต่อรองเชิงความรู้ของชุมชนอย่างไร (Watson, 2009)

งานวิจัยด้านมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่สมดุลเชิงอำนาจระหว่างรัฐ ตลาด และชุมชน โดยเฉพาะในกระบวนการกำหนดว่า “สิ่งใด” ควรถูกนับว่าเป็นมรดก และ “ใคร” มีอำนาจในการนิยาม (Ristiawan & Tiberghien, 2021; Smith, 2006; Winter, 2013) ขณะเดียวกัน งานในสายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวนมากมักประเมินความสำเร็จผ่านตัวชี้วัดเชิงผลลัพธ์ เช่น รายได้หรือระดับการมีส่วนร่วม (Schianetz et al., 2007; Walter, 2009) แม้งานเหล่านี้จะช่วยให้เห็นภาพผลกระทบเชิงโครงสร้างได้ชัดเจน แต่ยังคงมีข้อจำกัดในการอธิบายกลไกเชิงปฏิบัติการที่ชุมชนใช้ในการจัดระเบียบต่อรอง และสร้างความชอบธรรมให้กับความรู้ของตนเองในชีวิตประจำวัน (Winter, 2013)

แม้แนวทางมรดกศึกษาเชิงวิพากษ์จะเสนอให้มองมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะสิ่งที่ถูกผลิตผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจและวาทกรรม (Harrison, 2012; Smith, 2006) แต่การวิเคราะห์ส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นในระดับโครงสร้างและวาทกรรมมากกว่าการอธิบายกระบวนการเชิงปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจริง ส่งผลให้ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่า ชุมชนสามารถเปลี่ยนสถานะจาก “ผู้ถูกนิยาม” ไปสู่ “ผู้มีอำนาจในการนิยาม” ได้อย่างไรในเชิงกระบวนการ

ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว งานวิจัยนี้ใช้แนวคิด “ญาณวิทยา” (epistemology) เป็นกรอบวิเคราะห์หลัก โดยมองมรดกทางวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ของการพัฒนา หากแต่เป็นกระบวนการที่ความรู้ถูกสร้าง จัดลำดับ และรับรองความชอบธรรมภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Crotty, 1998; Harrison, 2012; Smith, 2006) การขยับมุมมองในลักษณะนี้ ทำให้สามารถตั้งคำถามต่อฐานคิดของการศึกษามรดกทางวัฒนธรรม จากเดิมที่เน้นผลลัพธ์ไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการที่ทำให้ความรู้บางประเภทได้รับการยอมรับ ขณะที่ความรู้อื่นถูกลดทอนหรือทำให้มองไม่เห็น

ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้งานศึกษาที่ผ่านมาได้อธิบายโครงสร้างอำนาจในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างเพียงพอว่า ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ชุมชนใช้กระบวนการใดในการจัดการกับความรู้ที่เข้ามากำกับตนเอง และในระดับใดที่ความรู้เชิงปฏิบัติสามารถเปลี่ยนสถานะจากความรู้ที่ถูกลดทอนให้เป็นเพียงวัตถุไปสู่วิถีปฏิบัติที่มีความหมายทางวัฒนธรรมได้ด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป กรอบการศึกษาเดิมยังคงโน้มเอียงไปสู่การวิเคราะห์ในระดับผลลัพธ์ ขณะที่มิติของกระบวนการผลิตและจัดระเบียบความรู้ภายในชุมชน โดยเฉพาะในฐานะกระบวนการเชิงญาณวิทยาที่ยึดโยงกับอำนาจ ยังไม่ได้รับการอธิบายอย่างเป็นระบบ (Harrison, 2012; Schianetz et al., 2007; Smith, 2006; Walter, 2009)

ภายใต้ช่องว่างดังกล่าว งานวิจัยนี้เลือกกรณีศึกษาตำบลปลายงู จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ชนเมืองที่กำลังเผชิญการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นเมืองอย่างเข้มข้น เพื่อวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งศึกษากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในฐานะกลไกเชิงญาณวิทยาที่ชุมชนใช้ในการผลิต จัดระเบียบ และสร้างความชอบธรรมให้กับความรู้ของตนเอง และอธิบายว่ากระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านจาก “ผู้ถูกนิยาม” ไปสู่ “ผู้มีอำนาจในการนิยาม” ได้อย่างไร (Harrison, 2012; Smith, 2006)

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research objective)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรมในบริบทพื้นที่ชนเมือง
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในฐานะกลไกเชิงญาณวิทยาที่ใช้ในการผลิต จัดระเบียบ และสร้างความชอบธรรมให้กับความรู้ของชุมชน
- 3) เพื่อประเมินคุณภาพการเชิงทฤษฎีของกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ต่อแนวคิดอภิปรัชญาทางญาณวิทยาในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้กรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบไม่มีส่วนร่วมร่วมกับการศึกษาเชิงลึกแบบกรณีศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายพลวัตความสัมพันธ์เชิงความรู้-อำนาจในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรม และวิเคราะห์บทบาทของกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในฐานะกลไกเชิงญาณวิทยาที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของชุมชน การเลือกใช้กรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบไม่มีส่วนร่วมมีนัยสำคัญเชิงวิธีวิทยา เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้มุ่งแทรกแซงหรือออกแบบกระบวนการเรียนรู้ใหม่ หากแต่มุ่งศึกษากระบวนการที่เกิดขึ้นแล้วในฐานะ “วัตถุของการวิเคราะห์” การวางตำแหน่งผู้วิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม จึงช่วยรักษาระยะเชิงวิเคราะห์ที่จำเป็นต่อการตีความกระบวนการเชิงญาณวิทยาโดยไม่แทรกแซงพลวัตของชุมชน

การออกแบบการวิจัยใช้กรณีศึกษาตำบลปลายาง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชนเมืองที่กำลังเผชิญการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นเมืองอย่างเข้มข้นจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และการขยายตัวของกิจกรรมเศรษฐกิจเมือง กรณีศึกษานี้ถูกเลือกโดยยึดหลักความเหมาะสมเชิงการวิเคราะห์ (analytical case selection) มากกว่าความเป็นตัวแทน เชิงสถิติ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดปะทะของระบอบความรู้จากรัฐ ตลาด ผู้เชี่ยวชาญ และชุมชน ซึ่งเอื้อให้สามารถอธิบายกลไกการต่อรองความรู้ในบริบทพื้นที่ชนเมืองได้อย่างชัดเจน

การเก็บข้อมูลภาคสนามดำเนินการผ่านวิธีการเชิงคุณภาพหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลุ่มลึก ประกอบด้วย 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interviews) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ราย 2) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และการปฏิบัติทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน² และ 3) การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่น รายงานการวิจัย และสื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว การใช้วิธีการหลายรูปแบบดังกล่าวช่วยให้สามารถเชื่อมโยงมุมมองของผู้ปฏิบัติในชุมชนเข้ากับบริบทเชิงสถาบันและกรอบความรู้จากภายนอกได้อย่างเป็นระบบ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญถูกคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากบทบาทในการมีส่วนร่วมในกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน 2) ผู้ให้บริการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) ผู้ให้บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงใน การผลิต ถ่ายทอด และนิยามความรู้เชิงปฏิบัติของชุมชน การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลมิได้มุ่งความเป็นตัวแทนเชิงปริมาณ หากแต่มุ่งให้ได้ข้อมูลที่มีความเข้มข้นเชิงประสบการณ์และเพียงพอต่อการอธิบายกลไกเชิงกระบวนการโดยการเก็บข้อมูลดำเนินไปจนถึงจุดอิ่มตัวเชิงแนวคิด (theoretical saturation)

การสัมภาษณ์ใช้แนวคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายประสบการณ์ มุมมอง และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการนิยามมรดกทางวัฒนธรรม โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการผลิตความรู้ การจัดระเบียบความรู้ และการต่อรองกับกรอบความรู้จากภายนอก การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 60–90 นาที และดำเนินการในบริบทสถานที่จริงของชุมชนเพื่อให้ข้อมูลสะท้อนบริบทเชิงปฏิบัติได้อย่างชัดเจน จากนั้นเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูลงานวิจัยนี้ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (data triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และเอกสาร รวมถึงการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลระหว่างผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้การบันทึกภาคสนามอย่างเป็นระบบและการทบทวนข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อลดอคติในการตีความ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็น (thematic analysis) ร่วมกับการตีความเชิงวิพากษ์ โดยเริ่มจากการเข้ารหัสข้อมูล การจัดกลุ่มประเด็น และการสังเคราะห์เป็นธีมหลัก จากนั้นตีความภายใต้กรอบแนวคิดความสัมพันธ์เชิงความรู้-อำนาจและความรู้เชิงปฏิบัติ เพื่ออธิบายว่า ความรู้ถูกผลิต จัดลำดับ

² กิจกรรมการเรียนรู้และการปฏิบัติทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน งานวิจัยนี้พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมใน 3 มิติ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงในกรอบการรับรู้และการให้ความหมายทางวัฒนธรรม 2) ระดับการมีส่วนร่วมและบทบาทในกิจกรรมของชุมชน และ 3) ความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทชีวิตประจำวัน โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) จากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการวิเคราะห์เชิงธีม เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล

และทำให้มีสถานะภายใต้เงื่อนไขความไม่เท่าเทียมอย่างไร ในเชิงญาณวิทยา งานวิจัยนี้ยึดจุดยืนเชิงตีความ และเชิงวิพากษ์ โดยมองความรู้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้บริบททางสังคมและอำนาจ และมุ่งอธิบาย กระบวนการมากกว่าการสรุปเชิงบรรทัดฐาน

ในเชิงวิธีวิทยา การเลือกใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็นร่วมกับการตีความเชิงวิพากษ์มีนัยสำคัญต่อการเข้าถึงมิติของความรู้-อำนาจ เนื่องจากช่วยให้สามารถก้าวข้ามการอธิบายเชิงพรรณนาไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและเชิงปฏิบัติการควบคู่กัน การเข้ารหัสข้อมูลได้มุ่งเพียงการจัดหมวดหมู่ประเด็น หากแต่ให้ความสำคัญกับการติดตามรูปแบบของการให้ความหมาย การใช้ภาษา และการอ้างอิงความรู้ของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งสะท้อนกระบวนการที่ความรู้ถูกสร้างและรับรองความชอบธรรมในบริบทของชุมชน

นอกจากนี้ การวางตำแหน่งผู้วิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมยังช่วยลดการแทรกแซงในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้สามารถสังเกตพลวัตของความรู้ในสถานการณ์จริงได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตระหนักถึงข้อจำกัดของตำแหน่งดังกล่าว โดยเฉพาะความเสี่ยงในการตีความที่อาจไม่ครอบคลุมมุมมองทั้งหมดของชุมชน จึงใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าและการทบทวนข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อลดอคติดังกล่าว

ทบทวนวรรณกรรม (Literature review)

การทบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อจัดวางตำแหน่งของบทความภายใต้ข้อถกเถียงหลักเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ มรดกทางวัฒนธรรม และความรู้ โดยเฉพาะการขยับจาก การอธิบายในระดับผลลัพธ์ของการพัฒนาไปสู่การวิเคราะห์กระบวนการที่ความรู้ถูกผลิต จัดลำดับ และรับรองความชอบธรรมในบริบทพื้นที่ชุมชนเมือง งานวิจัยนี้จึงไม่เพียงสังเคราะห์องค์ความรู้ที่มีอยู่ หากแต่ใช้การทบทวนวรรณกรรมเป็นพื้นที่ของการตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อข้อจำกัดของแนวทางเดิม และนำไปสู่การพัฒนากรอบการวิเคราะห์ที่เน้น “กระบวนการเชิงญาณวิทยา” เป็นแกนกลางของการอธิบาย

1. พื้นที่ชุมชนเมืองในฐานะพื้นที่ปะทะเชิงญาณวิทยา

การศึกษาด้านความเป็นเมืองโดยทั่วไปอธิบายพื้นที่ชุมชนเมืองในฐานะเขตเปลี่ยนผ่านระหว่างเมืองและชนบท ซึ่งมีลักษณะก้ำกึ่งในเชิงกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม (Douglas, 2006; Simon, 2008) งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าการขยายตัวของเมืองนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การไหลเวียนของทุน และ

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง (Schianetz et al., 2007; Walter, 2009) อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวยังคงมีแนวโน้มอธิบายพื้นที่ขานเมืองในฐานะ “ผลของกระบวนการพัฒนา” มากกว่า การพิจารณาพื้นที่ดังกล่าวในฐานะพื้นที่ที่ระบอบความรู้หลากหลายเข้ามาปะทะและแข่งขันกันในการกำหนด ความหมายของพื้นที่

ในเชิงทฤษฎี งานด้านการศึกษาความเป็นเมืองร่วมสมัยได้เสนอให้มองพื้นที่ในฐานะผลของ กระบวนการทางสังคมที่ถูกกำกับโดยโครงสร้างสถาบันและกลไกตลาด (Brenner & Schmid, 2015) ขณะที่งาน บางส่วนชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ขานเมืองเป็นพื้นที่ที่ความรู้หลายชุดดำรงอยู่ร่วมกันและไม่เสถียรในการจัดลำดับ คุณค่า (Simon, 2008; Watson, 2009) อย่างไรก็ตาม งานเหล่านี้ยังคงจำกัดอยู่ในระดับการอธิบาย เชิงโครงสร้าง และยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างเพียงพอว่า การปะทะกันของระบอบความรู้ส่งผลต่อ “สถานะ ความชอบธรรม และการดำรงอยู่ของความรู้ท้องถิ่น” อย่างไรในระดับปฏิบัติการ ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าว งานวิจัยนี้เสนอให้ขยายการทำความเข้าใจพื้นที่ขานเมืองจาก “พื้นที่เปลี่ยนผ่าน” ไปสู่การเป็น “พื้นที่ปะทะ เชิงญาณวิทยา” ซึ่งความรู้จากรัฐ ตลาด ผู้เชี่ยวชาญ และชุมชนท้องถิ่นไม่ได้เพียงดำรงอยู่ร่วมกัน หากแต่ เข้ามาจัดลำดับและท้าทายความชอบธรรมของกันและกันอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน (Watson, 2009)

2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ-ความรู้ในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรม

แนวทางมรดกศึกษาเชิงวิพากษ์ได้เปลี่ยนกรอบการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมจากการมองว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่โดยตัวมันเองไปสู่การมองว่าเป็นผลของกระบวนการเชิงอำนาจและวาทกรรม ที่กำหนดว่า “สิ่งใด” ควรถูกยอมรับว่าเป็นมรดก และ “ใคร” มีอำนาจในการนิยามความหมายดังกล่าว (Harrison, 2012; Smith, 2006) ภายใต้กรอบคิดนี้ มรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นพื้นที่ของการคัดเลือก การจัดลำดับคุณค่า และการสร้างความชอบธรรมของความรู้ มากกว่าการเป็นเพียงวัตถุแห่งการอนุรักษ์ งานวิจัยในสายนี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการนิยามมรดกทางวัฒนธรรมมักถูกครอบงำโดยรัฐ ผู้เชี่ยวชาญ และอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ซึ่งทำหน้าที่กำหนดเกณฑ์และมาตรฐานของคุณค่าทางวัฒนธรรม (Winter, 2013) ส่งผลให้ความรู้ เชิงปฏิบัติของชุมชนถูกลดทอนสถานะจากระบบความรู้ที่มีตรรกะในตัวเอง ไปสู่การเป็นเพียงองค์ประกอบ ที่ต้องผ่านการรับรองจากภายนอกก่อนจึงจะได้รับการยอมรับ

อย่างไรก็ตาม แม้งานในสายนี้จะสามารถอธิบายโครงสร้างอำนาจได้อย่างเข้มข้น แต่ยังคงมีข้อจำกัด ในการอธิบาย “กลไกของการกระทำ” กล่าวคือ งานส่วนใหญ่สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าอำนาจอยู่ที่ใด แต่ยังไม่ สามารถอธิบายได้อย่างเพียงพอว่า อำนาจดังกล่าวถูกผลิต ใช้ และต่อรองอย่างไรในระดับของการปฏิบัติจริง

(Harrison, 2012) ข้อจำกัดนี้ทำให้ชุมชนมักถูกทำให้ปรากฏในฐานะผู้ถูกกำกับ มากกว่าผู้ที่สามารถมีบทบาทในการจัดการความรู้ของตนเอง

ในขณะเดียวกัน งานด้านการพัฒนาและการท่องเที่ยวโดยชุมชน แม้จะพยายามเน้นบทบาทของการมีส่วนร่วม แต่ก็มักดำเนินอยู่ภายใต้กรอบเชิงเครื่องมือที่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ เช่น รายได้หรือความสำเร็จของโครงการมากกว่าการวิเคราะห์กระบวนการที่ทำให้การมีส่วนร่วมมีความหมาย (Cooke & Kothari, 2001) ภายใต้เงื่อนไขนี้ การมีส่วนร่วมจึงอาจไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจ หากแต่กลายเป็นกลไกที่ช่วยทำให้โครงสร้างเดิมดำรงอยู่ต่อไป

เมื่อพิจารณาร่วมกัน วรรณกรรมทั้งสองสายต่างมีข้อจำกัดร่วมกันในการอธิบาย “กระบวนการเชิงญาณวิทยา” ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน กล่าวคือ ยังไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่า ความรู้ของชุมชนถูกผลิต จัดระเบียบ และทำให้มีความชอบธรรมได้อย่างไรภายใต้เงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมเชิงอำนาจ นอกจากนี้ การทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจ-ความรู้ในบริบทมรดกทางวัฒนธรรม จำเป็นต้องพิจารณาว่า อำนาจมีได้ทำงานเพียงในระดับของการกำหนดนิยาม หากแต่แทรกซึมอยู่ในกระบวนการที่ความรู้ถูกทำให้ “มองเห็นได้” หรือ “ถูกทำให้เจียบหายไป” ในพื้นที่สาธารณะ กล่าวคือ ความรู้บางประเภทได้รับการยกระดับให้เป็นความรู้ที่มีสถานะทางวิชาการหรือเชิงนโยบาย ขณะที่ความรู้เชิงปฏิบัติของชุมชนมักถูกลดทอนให้เป็นเพียงประสบการณ์เฉพาะบุคคลที่ขาดความชอบธรรมในเชิงระบบ กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้การนิยามมรดกทางวัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงการคัดเลือกองค์ประกอบทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นการจัดลำดับ ความสำคัญของความรู้แต่ละประเภทภายใต้เงื่อนไขของอำนาจ ในบริบทนี้ การศึกษาที่มุ่งเน้นเฉพาะผลลัพธ์ของการพัฒนา เช่น จำนวนผู้เข้าร่วม หรือรายได้จากการท่องเที่ยว อาจไม่เพียงพอในการอธิบายพลวัตของความรู้ เนื่องจากไม่สามารถสะท้อนกระบวนการที่ความรู้ถูกทำให้มีความหมายและได้รับการยอมรับในระดับชุมชน งานวิจัยนี้จึงเสนอให้ขยายการวิเคราะห์ไปสู่การพิจารณาว่า ความรู้ถูกผลิตและจัดระเบียบอย่างไรในระดับปฏิบัติการ ซึ่งเป็นมิติที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน

3. ความรู้เชิงปฏิบัติและกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้

แนวคิดความรู้เชิงปฏิบัติชี้ให้เห็นว่า ความรู้มีได้อยู่ในรูปของข้อมูลเชิงนามธรรม หากแต่ฝังตัวอยู่ในประสบการณ์ ทักษะ และการปฏิบัติของผู้คน (Nonaka & Takeuchi, 1995) ขณะที่แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เสนอว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการปฏิบัติร่วมกัน (Lave & Wenger, 1991) แนวคิดทั้งสองช่วยเปิดพื้นที่ให้เข้าใจความรู้ในฐานะสิ่งที่มีพลวัตและเชื่อมโยงกับบริบท

ของชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ในงานด้านการพัฒนา แนวคิดดังกล่าวมักถูกนำไปใช้ในลักษณะเชิงบรรทัดฐาน โดยเน้นการออกแบบกิจกรรมหรือการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม มากกว่าการวิเคราะห์กระบวนการที่ความรู้ถูกจัดลำดับและต่อรองภายในชุมชน (Schianetz et al., 2007; Walter, 2009) ส่งผลให้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ถูกลดทอนให้เหลือเพียงเครื่องมือเชิงการจัดการ และละเลยมิติของอำนาจ ความขัดแย้ง และการต่อรองที่แฝงอยู่ในกระบวนการดังกล่าว (Cooke & Kothari, 2001) งานวิจัยนี้จึงเสนอให้ทำความเข้าใจกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในฐานะ “กลไกเชิงญาณวิทยา” ที่ทำหน้าที่ในการผลิต จัดระเบียบ และรับรองความชอบธรรมของความรู้เชิงปฏิบัติของชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถใช้ความรู้ของตนเป็นฐานในการต่อรองกับกรอบความรู้จากภายนอก (Lave & Wenger, 1991; Smith, 2006)

4. การสังเคราะห์และช่องว่างองค์ความรู้

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า งานศึกษาที่มีอยู่สามารถอธิบายโครงสร้างอำนาจและเงื่อนไขเชิงพื้นที่ได้อย่างชัดเจน แต่ยังขาดการอธิบายในระดับของ “กระบวนการ” โดยเฉพาะการอธิบายว่าความรู้ถูกผลิต จัดระเบียบ และทำให้มีความชอบธรรมอย่างไรในชีวิตประจำวันของชุมชนในบริบทพื้นที่ชนเมือง (Simon, 2008; Smith, 2006; Walter, 2009)

ช่องว่างดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัยในรูปแบบของ Figure 1 ซึ่งขยายการอธิบายมรดกทางวัฒนธรรมจากการมองในฐานะผลลัพธ์ ไปสู่การทำความเข้าใจในฐานะ “กระบวนการเชิงญาณวิทยา” ที่ความรู้ถูกจัดระเบียบและต่อรองผ่านการเรียนรู้และการปฏิบัติในชีวิตประจำวันภายใต้บริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Harrison, 2012; Smith, 2006) โดยกรอบแนวคิดนี้วางตำแหน่ง “กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้” (Community Learning Process: CLP) เป็นแกนกลางของการวิเคราะห์ ผ่านการเชื่อมโยงกระบวนการย่อย ได้แก่ การระดมความรู้ การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และการนิยามความหมายใหม่เข้ากับแรงกดดันจากภายนอกในฐานะโครงสร้างที่กำกับความชอบธรรมของความรู้ ด้วยเหตุนี้ Figure 1 จึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมระหว่างการทบทวนวรรณกรรมกับการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ โดยใช้อธิบายว่ากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้สามารถเอื้อให้ชุมชนเปลี่ยนสถานะจาก “ผู้ถูกนิยาม” ไปสู่ “ผู้มีอำนาจในการนิยาม” ได้อย่างไรในระดับปฏิบัติการ

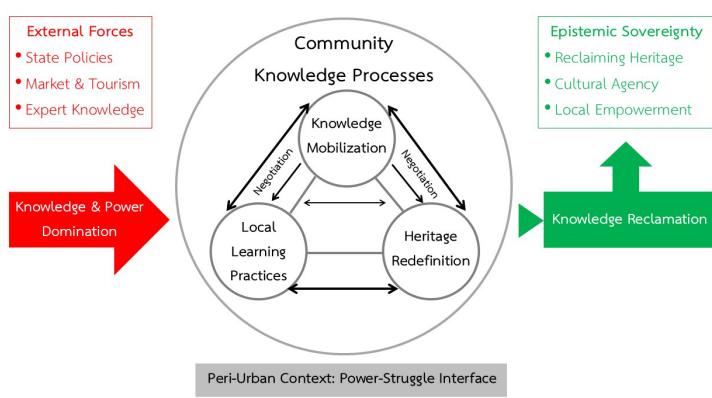

Figure 1: This diagram shows three core internal processes: 1) knowledge mobilization; 2) local learning practices; and 3) heritage redefinition, which function as the central “Community Learning Process (CLP)”.

ผลการวิจัย (Main Result)

ผลการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในโลกชนเมืองการจัดการจัดวางกรอบใหม่ของมรดกทางวัฒนธรรมผ่านความสัมพันธ์เชิงความรู้-อำนาจและกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในตำบลปลายบาง จังหวัดนนทบุรี แสดงให้เห็นว่า การนิยามมรดกทางวัฒนธรรมในบริบทพื้นที่ชนเมืองมิได้เป็นกระบวนการ ที่เป็นกลางหรือเกิดขึ้นอย่างอิสระ หากแต่เป็นผลของพลวัตความสัมพันธ์เชิงอำนาจ-ความรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม ภายใต้แรงกดดันดังกล่าว กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงญาณวิทยาที่เอื้อให้ชุมชนสามารถจัดระเบียบ ต่อรอง และฟื้นคืนอำนาจในการนิยามความรู้และมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้ในระดับปฏิบัติการ

1. พลวัตความรู้-อำนาจในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่รอยต่อเชิงวิฤต

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การนิยามมรดกทางวัฒนธรรมในตำบลปลายบางมิได้เป็นผลลัพธ์จากการพัฒนาเชิงกายภาพของพื้นที่ชนเมืองเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระบวนการเชิงญาณวิทยาที่ถูกผลิตและกำกับภายใต้พลวัตความรู้-อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะการครอบงำของกรอบความรู้จากภายนอก ซึ่งทำหน้าที่เป็นเกณฑ์หลักในการตัดสินคุณค่าและความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม ในฐานะพื้นที่รอยต่อ

เชิงวิฤต ตำบลบางพลีเผชิญกับการขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐานและระบบทุนเมืองสมัยใหม่ที่จัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ใหม่ โดยให้คุณค่ากับการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและการคมนาคมมากกว่าความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมและนิเวศที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตริมคลอง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มิได้กระทบเพียงฐานกายภาพของชุมชน หากส่งผลต่อฐานความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมและระบบสัญจรทางน้ำ ทำให้เงื่อนไขการสืบทอดและความรู้เชิงปฏิบัติของท้องถิ่นอ่อนแอลงอย่างต่อเนื่อง พลวัตความรู้-อำนาจดังกล่าว ปรากฏอย่างชัดเจนผ่านอำนาจในการนิยาม ซึ่งถูกผูกขาดโดยหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานรัฐ และกลไกการท่องเที่ยวที่ใช้ความรู้เชิงเทคนิคและตรรกะตลาดเป็นเกณฑ์ตัดสินว่า องค์ประกอบใดของชุมชนควรถูกนับเป็น “มรดกทางวัฒนธรรม” ที่มีคุณค่า ภายใต้เงื่อนไขนี้ ความรู้ท้องถิ่นถูกลดทอนสถานะเชิงญาณวิทยาจากระบบความรู้ที่มีตรรกะในตัวเองไปเป็นเพียงวัตถุดิบที่รอการคัดเลือกและแปรรูปโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า “ก่อนหน้านี้เราไม่คิดว่าความรู้ของเรามีคุณค่า” (S. Kanokkanchana, personal interview, December 6, 2019) ถ้อยคำดังกล่าวสะท้อนกระบวนการที่ทำให้ความรู้ของชุมชน “ด้อยค่า” ผ่านมาตรฐานภายนอก และนำไปสู่การยอมรับสถานะของตนเองในฐานะผู้ถูกนิยามมากกว่าผู้มีอำนาจในการนิยาม ภายใต้กระบวนการนี้ มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนถูกดึงเข้าสู่กระบวนการแปรสภาพเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ความรู้ และวิถีปฏิบัติถูกทำให้ง่ายและตัดขาดจากบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ ส่งผลให้ชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนกิจกรรมมากกว่าการเป็นผู้กำหนดความหมายและทิศทางของมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

Figure 2: The traditional water-based mobility lifestyle of the Plai Bang community residents.

2. กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในฐานะกลไกเชิงญาณวิทยา

แม้ว่าชุมชนจะอยู่ภายใต้แรงกดดันของกรอบความรู้จากภายนอก ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในตำบลปลายบาง ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงญาณวิทยาที่ทำทลายลำดับชั้นความรู้แบบผู้เชี่ยวชาญ และเปิดพื้นที่ให้ความรู้เชิงปฏิบัติของชุมชนกลับมามีความชอบธรรมในฐานะ แหล่งความรู้ที่ถูกต้องและสามารถอธิบายตนเองได้ กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำงานในลักษณะของชุมชนแห่งการปฏิบัติ โดยอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมรอบนอกอย่างชอบธรรม ซึ่งเอื้อให้สมาชิกที่มีได้มีสถานะเป็นผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ต้นสามารถค่อย ๆ เคลื่อนเข้าสู่แกนกลางของการผลิตความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “หลังจากน้ำท่วมปี 54 ชาวบ้านเราก็ตมาประชุมกันว่า เราอยากทำอะไร ก็ได้มาเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกคนมีส่วนร่วม” (S. Sukpaen, personal interview, December 6, 2019) และ “เรามีกลุ่มมกกุเทศก์ นักเล่าเรื่องภูมิปัญญา เพราะการท่องเที่ยวและทุนในท้องถิ่นเรามีหลายประเภท เราก็จะมีนักเล่าเรื่องแต่ละชุด” (Lila W., personal interview, December 6, 2019) ดังนั้นการเรียนรู้ในบริบทนี้มิได้ตั้งอยู่บนการถ่ายทอดเชิงนามธรรม หากยึดโยงกับกิจกรรม การสาธิต และการปฏิบัติร่วมกันในชีวิตประจำวัน เช่น การทำอาหารท้องถิ่น การเล่าเรื่องวัดและคลอง ซึ่งช่วยให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ว่า ความรู้ของตนเองสามารถ “ใช้ได้จริง” และมีคุณค่าในเชิงสังคมและวัฒนธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “มีเวทีให้เล่าและสาธิต เช่น ทำอาหารท้องถิ่น หรือเล่าเรื่องวัด-คลอง เราารู้สึกว่าความรู้ของเราใช้ทำประโยชน์ได้จริง” (S. Kanokkanchana, personal interview, December 6, 2019)

Figure 3: Mr. Wanchai Lila guiding visitors through the Chao Mae Thap Thim Shrine as a site for transmission of community-based cultural knowledge.

การออกแบบการท่องเที่ยวของชุมชนปลายางมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง เช่น การนัดหมายล่วงหน้า การแบ่งบทบาทตามภาระงานประจำ และการพึ่งพาความร่วมมือของสมาชิก แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวมิได้ถูกจัดวางเป็นกิจกรรมเชิงพาณิชย์แบบเข้มข้น หากแต่เป็นพื้นที่การเรียนรู้ทางสังคมที่ช่วยเหลือเยียวยากระบวนการผลิตความรู้ของชุมชนควบคู่ไปกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “ชุมชนต้องนัดล่วงหน้า เพราะทุกคนมีงานประจำ การท่องเที่ยวต้องช่วยกันจัดทำ...ไม่ใช่ทำทุกวัน” (W. Lila, personal interview, December 6, 2019)

บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในฐานะแกนกลางของชุมชนสะท้อนการผสมผสานมิติทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตเข้ากับกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงสถานที่ท่องเที่ยว หากเป็นโครงสร้างทางสังคมที่ช่วยจัดระเบียบและทำให้ความรู้ของชุมชนมีความหมายร่วมกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า

“การประสมพันธ์ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่ง คือ การคอยต้อนรับ ... อาตมามีความคิดว่า จะทำทางเดินริมขอบเขื่อนสำหรับญาติโยมที่มาทำบุญ” และ “ก็มีส่วนร่วมในการนำชมวัด พิพิธภัณฑของวัด เขาจะโทรมา ถ้าอาตมาภาพอยู่ก็จะอธิบายให้ฟัง ถ้าไม่อยู่ก็จะให้พระลูกวัดอธิบาย”

(S. Ayu wattako, personal interview, December 6, 2019)

“ชุมชนได้มาติดต่อกับวัด ขอให้ร่วมจัดกิจกรรมเที่ยวชุมชน...วัดเรามีสถานที่ท่องเที่ยวหลายอย่าง เช่น อุโบสถเก่า พระพุทธรูปที่เคารพนับถือกันชุมชน ถ้ามีคนเข้ามาเที่ยวก็สามารถเข้ามากราบพระได้”

(S. Wemamsaro, personal interview, December 6, 2019)

3. การเปลี่ยนผ่านสู่ “อภิปไตยทางญาณวิทยา” ของชุมชนปลายาง

ผลการวิจัยยืนยันว่า ภายหลังจากดำเนินกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชน ปลายาง สามารถเปลี่ยนสถานะจากการเป็น “วัตถุของการนิยาม” ไปสู่การเป็น “ผู้มีอำนาจในการกำหนด แก่ไข และคัดกรองความรู้” เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งสะท้อนการเกิดขึ้นของอภิปไตยทางญาณวิทยาในระดับปฏิบัติการ อภิปไตยทางญาณวิทยาดังกล่าว ปรากฏผ่านความสามารถของชุมชนในการใช้ความรู้เชิงปฏิบัติเป็นเกณฑ์ในการประเมินและปรับแก้ข้อเสนอจากภายนอก โดยมีได้ปฏิเสธความรู้ภายนอกทั้งหมด หากแต่เลือกคัดกรองและจัดวางความรู้เหล่านั้นให้สอดคล้องกับคุณค่า เป้าหมาย และความยั่งยืนของชุมชน

ตัวอย่างเช่น การปฏิเสธกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการนำรายได้จาก การท่องเที่ยวมาจัดการพื้นที่สาธารณะ แสดงให้เห็นถึงอำนาจในการกำกับทิศทางการพัฒนาโดยใช้เกณฑ์ของ ชุมชนเอง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “เรามีโครงการหน้าบ้านน้อมอง โดยไม่ทิ้งขยะลงในคลอง จัดให้มีเรือ จัดเก็บขยะจากบ้านของชาวบ้านริมคลอง มีการจัดแต่งหน้าบ้านด้วยต้นไม้ มีกองทุนที่นำเงินรายได้จาก การท่องเที่ยวส่วนหนึ่งไปจัดหาถังขยะมาเพิ่มให้ชุมชน” (S. Kanokkanchana, personal interview, December 6, 2019) นอกจากนี้ การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “เรามีการระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน ที่กำนันเขาวัว ผู้ใหญ่สมเกียรติ คนอื่น ๆ มาออกความคิดเห็นร่วมกันว่า จะทำอะไรในพื้นที่ของเราบ้าง สรุปออกมาเป็นการท่องเที่ยว เรามีการสำรวจเส้นทางเรือ ทางบก มากำหนดเส้นทางที่จะพานักท่องเที่ยว ไปชม” (L. Chansom, personal interview, December 6, 2019)

Figure 4: Community-based tourism route designed to be grounded in local knowledge and everyday practices.

นอกจากนี้ ชุมชนเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ผลิตรักกันจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีได้ทำหน้าที่เป็นเพียงสินค้า หากเป็นตัวแทนของระบบความรู้ วิถีชีวิต และ อัตลักษณ์ที่ชุมชน เป็นผู้กำหนดความหมายด้วยตนเอง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า

“เดิมที่พื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่ร้างของวัดสุนทรธรรมิกการาม ปี 2553 เป็นปีที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระชนมายุ 84 พรรษา กลุ่ม บวร. ในพื้นที่ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนหลายภาคส่วน คิดว่า เราจะทำโครงการอะไรกัน เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติ เราก็เลยทำสวนสมุนไพรให้เป็นศูนย์เรียนรู้ ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์พืช เรื่องภูมิปัญญาตอนนี้เราก็มีการรวมกลุ่มภูมิปัญญา รวมกลุ่มแพทย์แผนไทยในอำเภอบางกรวยมาหลายปี มาเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรใหม่ ๆ บางตำรับยาเขามีชื่อสมุนไพร แต่ตัวสมุนไพรที่มันจะมาเป็นวัตถุดิบเนี่ย เขาไม่มี เขาก็จะได้จากที่นี้ไป” และ“ผลิตภัณฑ์ เราพยายามค้นหาภูมิปัญญา พอดีกับรัฐบาลเข้ามาสนับสนุนเรื่อง OTOP นวัตกรรม ... เราเรียงตามเส้นทางท่องเที่ยว เริ่มจากบ้านกำนันสมเชาว์ ถ้าหากมีนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ เรามีผลิตภัณฑ์ OTOP ทั้งอำเภอมาวาง ถัดมาคือสวนลัดดาวัลย์ เรามีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับชันโรง การแปรรูปสมุนไพร เช่น ยาหอม ยาต้ม ลูกประคบ ฯลฯ ถัดมาที่บ้านร้อยปีมีหัตถกรรม เช่น การปักดอกไม้ใบเตย และผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหาร คือ น้ำพริก ถัดมา คือ วัดส้มเกลี้ยงมีกลุ่มทำเรื่องขนม และสุดท้ายที่สวนสมุนไพร มีผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เป็นนวัตกรรมมีความโดดเด่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอนาคตมากที่สุด คือ ผลิตภัณฑ์จากหญ้าหวาน และถั่วดาวดินคา”

(S. Sukpaen, personal interview, December 15, 2019)

Figure 5: New products derived from the local wisdom of Plai Bang community

บทสรุปและอภิปราย (Conclusion and discussion)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมที่มีอยู่ งานวิจัยนี้ช่วยการอธิบายจากการเน้นโครงสร้างอำนาจในการนิยามมรดกทางวัฒนธรรม (Harrison, 2012; Smith, 2006) ไปสู่การวิเคราะห์ในระดับปฏิบัติการ โดยแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมิได้เป็นเพียงผู้รับผลของโครงสร้าง หากแต่เป็นผู้กระทำการที่สามารถแทรกแซงและจัดระเบียบความรู้ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม อธิปไตยทางญาณวิทยาไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือปราศจากความขัดแย้ง หากแต่เป็นกระบวนการที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของความสัมพันธ์ภายในชุมชน และบริบทเชิงสถาบันจากภายนอก ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดของการจัดวางความรู้ภายใต้ระบอบอำนาจที่ไม่เท่าเทียม (Cooke & Kothari, 2001; Smith, 2006) ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมีได้มุ่งยกย่องชุมชนในเชิงอุดมคติ หากแต่มุ่งอธิบายข้อจำกัด ความเปราะบาง และความไม่แน่นอนของการสร้างอำนาจทางความรู้ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยังดำรงอยู่

ผลการศึกษายืนยันว่า พื้นที่ขานเมืองทำหน้าที่เป็น “พื้นที่ปะทะเชิงความรู้-อำนาจ” ที่ความรู้จากรัฐตลาด และผู้เชี่ยวชาญเข้ามาจัดลำดับความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม (Simon, 2008; Watson, 2009) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลภาคสนามจากตำบลปลายบางแสดงให้เห็นว่า กระบวนการดังกล่าวมิได้ดำเนินไปในลักษณะเชิงเส้น หากแต่ถูกแทรกแซงผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะผ่านการระดมความคิดเห็นและการตัดสินใจร่วมกันภายหลังเหตุการณ์น้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “หลังจากน้ำท่วมปี 54 ชาวบ้านเราก็มาร่วมกันว่า เราอยากทำอะไร ก็ได้มาเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกคนมีส่วนร่วม” (S. Kanokkanchana, personal interview, December 6, 2019) ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการนิยามมรดกทางวัฒนธรรมมิได้ถูกกำหนดจากภายนอกเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นผลของการต่อรองเชิงความรู้ภายในชุมชน

ในเชิงการอภิปราย ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวทางมรดกศึกษาเชิงวิพากษ์ที่มองว่า การนิยามมรดกทางวัฒนธรรมถูกกำกับโดยโครงสร้างอำนาจ (Harrison, 2012; Smith, 2006) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ขยายข้อถกเถียงดังกล่าว โดยแสดงให้เห็น “กลไกเชิงปฏิบัติการ” ที่ชุมชนใช้ในการแทรกแซงการจัดลำดับความรู้ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน และเสนออย่างชัดเจนว่า กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรถูกทำความเข้าใจในฐานะกลไกเชิงญาณวิทยาที่ทำหน้าที่แทรกแซงการจัดลำดับความรู้ในบริบทพื้นที่ขานเมือง

ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระบวนการพัฒนามักให้ความสำคัญกับการสร้าง “ประสบการณ์” สำหรับผู้บริโภคมากกว่าการรักษาความสัมพันธ์เชิงความรู้ภายในชุมชน (MacCannell, 1999; Urry, 2002) ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ความรู้เชิงปฏิบัติอาจถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความคาดหวังของตลาด ส่งผลให้ความหมายทางวัฒนธรรมถูกทำให้เรียบง่ายและตัดขาดจากบริบทเดิม ซึ่งสอดคล้องกับข้อวิพากษ์ในวรรณกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Giampiccoli & Kalis, 2012)

อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษาตำบลปลายบางแสดงให้เห็นว่า กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกที่ช่วยชะลอหรือปรับทิศทางของกระบวนการดังกล่าว โดยเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถกำหนดเงื่อนไขของการนำความรู้ไปใช้ในบริบทของการพัฒนาได้ด้วยตนเอง ซึ่งสะท้อนบทบาทของการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการสร้างความรู้ในระดับชุมชน (Lave & Wenger, 1991; Nonaka & Takeuchi, 1995) การมีอยู่ของพื้นที่การเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงมีความสำคัญต่อการรักษาความหลากหลายของความรู้ และป้องกันการลดทอนความหมายทางวัฒนธรรมให้เหลือเพียงมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ในมิติที่กว้างขึ้น ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า การวิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการที่ความรู้ถูกทำให้มีสถานะในสังคม มากกว่าการมุ่งเน้นที่รูปแบบหรือองค์ประกอบของมรดกเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอให้ขยับไปสู่การทำความเข้าใจความรู้ในฐานะกระบวนการที่ถูกสร้างและต่อรองในบริบทสังคม (Brenner & Schmid, 2015; Crotty, 1998)

1. กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในฐานะการแทรกแซงทางญาณวิทยา

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นพื้นที่การผลิตและจัดระเบียบความรู้เชิงปฏิบัติ ซึ่งลดทอนลำดับชั้นความรู้แบบผู้เชี่ยวชาญ และเปิดพื้นที่ให้ความรู้ใน วิถีชีวิตได้รับการยอมรับในฐานะความรู้ที่มีความชอบธรรม ตัวอย่างเชิงประจักษ์ปรากฏผ่านการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมในพื้นที่ โดยผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “เราก็มีการระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน...แล้วมา กำหนดเส้นทางที่จะพานักท่องเที่ยวไปชม” (L. Chansom, personal interview, December 6, 2019)

นอกจากนี้ การปรับพื้นที่วัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สะท้อนการใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นฐานของการเรียนรู้ โดยผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “ชุมชนได้มาติดต่อกเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนทัศนียภาพภายในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน” (S. Ayu wattako, personal interview, December 6, 2019) กระบวนการดังกล่าวยืนยันว่าความรู้ถูกผลิตผ่านการปฏิบัติร่วมมากกว่าการถ่ายทอดเชิงนามธรรม สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในสถานการณ์ (Lave & Wenger, 1991) และความรู้เชิงปฏิบัติ (Nonaka & Takeuchi, 1995) ทั้งนี้ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่า การเรียนรู้เป็นพื้นที่ของการต่อรองและจัดลำดับความรู้ภายใต้เงื่อนไขของอำนาจ

2. เจื่อนไซและข้อจำกัดของกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงญาณวิทยาได้ เมื่อมีเจื่อนไซสนับสนุน ได้แก่ ผู้นำทางความรู้ที่ได้รับการยอมรับ ความต่อเนื่องของการปฏิบัติ และพื้นที่ทางสังคมที่เปิดให้เกิดการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งสะท้อนผ่านบทบาทของกลุ่มและเครือข่ายในพื้นที่

ในทางกลับกัน หากเจื่อนไซดังกล่าวไม่เอื้อกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้จะถูกลดทอนเป็นกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการพึ่งพาตลาดและผู้ประกอบการภายนอก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า “นักท่องเที่ยวที่แท้จริงไปตกอยู่ที่ผู้ประกอบการโรงแรม” (S. Sukpaen, personal interview, December 15, 2019) ประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อวิพากษ์เรื่องความตึงเครียดระหว่างชุมชนกับตลาด (Giampiccoli & Kalis, 2012)

3. อธิปไตยทางญาณวิทยาในฐานะกระบวนการ

งานวิจัยนี้เสนอว่า “อธิปไตยทางญาณวิทยา” สามารถใช้อธิบายการเปลี่ยนผ่านของชุมชนจากการเป็นผู้ถูกนิยามไปสู่ผู้ทำนियามมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง ผ่านกระบวนการคัดเลือก ปรับใช้ และจัดระเบียบความรู้จากภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับข้อถกเถียงว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ-ความรู้ในการนิยามมรดก (Harrison, 2012; Smith, 2006) อย่างไรก็ตาม อธิปไตยทางญาณวิทยามีใช้สถานะถาวร หากแต่เป็นกระบวนการที่ต้องเผชิญแรงกดดันจากโครงสร้างอำนาจ และอาจถดถอยได้ภายใต้เจื่อนไซที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมและการจัดการความรู้ภายใต้บริบทที่มีความไม่เท่าเทียมเชิงอำนาจ (Cooke & Kothari, 2001; Giampiccoli & Kalis, 2012) ยิ่งไปกว่านั้น กรณีตำบลปลายางมิได้เป็นตัวแทนของพื้นที่ชนเมืองทั้งหมด หากแต่เป็นกรณีเชิงวิเคราะห์ที่สะท้อนศักยภาพของชุมชนภายใต้เจื่อนไซเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการใช้กรณีศึกษาเพื่อสร้างข้อเสนอเชิงแนวคิดมากกว่าการอ้างอิงเชิงสากล (Yau, 2013) งานวิจัยนี้จึงเสนอคุณูปการเชิงแนวคิดมากกว่าการอ้างความเป็นสากลเชิงประจักษ์

4. คุณูปการต่อไทยศึกษาและข้อเสนอเชิงวิชาการ

ในเชิงคุณูปการต่อไทยศึกษา งานวิจัยนี้ขยับกรอบการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมในไทยจากการมองมรดกในฐานะวัตถุหรือทรัพยากรของการพัฒนา ไปสู่การทำความเข้าใจมรดกในฐานะกระบวนการเชิงญาณวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ การเรียนรู้ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การวางตำแหน่งดังกล่าวช่วยให้ไทยศึกษาสามารถอธิบายความซับซ้อนของมรดกทางวัฒนธรรมในบริบทพื้นที่ชนเมือง ซึ่งไม่อาจเข้าใจได้

ผ่านกรอบการจัดการหรือการพัฒนาเพียงอย่างเดียว และชี้ให้เห็นมิติของความรู้-อำนาจที่ยังได้รับการอธิบายอย่างจำกัดในงานศึกษาที่ผ่านมา

ในเชิงทฤษฎี ข้อเสนอเช่นนี้ช่วยขยายกรอบการวิเคราะห์ของไทยศึกษา จากการเน้นอำนาจในระดับโครงสร้างหรือผลลัพธ์ของการพัฒนา ไปสู่การให้ความสำคัญกับกลไกเชิงกระบวนการที่ชุมชนใช้ในการสร้างอำนาจทางความรู้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะผ่านการเรียนรู้ การปฏิบัติ และการจัดระเบียบความรู้ภายในชุมชน ซึ่งช่วยอธิบายพลวัตความรู้-อำนาจในสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างลุ่มลึกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ชานเมืองที่ความรู้หลายระบอบเข้ามาปะทะและแข่งขันกันอย่างเข้มข้น

สำหรับแนวทางการนำผลการวิจัยไปปรับใช้ งานวิจัยนี้เสนอว่า กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ไม่ควรถูกมองเป็นเพียงชุดกิจกรรมหรือเครื่องมือเชิงเทคนิคที่สามารถถอดแบบได้โดยตรง หากแต่ควรถูกใช้เป็นกรอบเชิงญาณวิทยาในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยมุ่งเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงานภายนอกจาก “ผู้นิยามคุณค่าทางวัฒนธรรม” ไปสู่ “ผู้อำนวยพื้นที่ทางสังคม” ที่เอื้อให้ชุมชนสามารถจัดระเบียบ ตีอรรถ และทำให้ความรู้เชิงปฏิบัติของตนมีความชอบธรรมในพื้นที่ความรู้ที่กว้างขึ้น แนวคิดดังกล่าวสามารถใช้เป็นกรอบวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในการประเมินโครงการด้านมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยตั้งคำถามว่ากระบวนการที่ดำเนินอยู่นั้นเปิดพื้นที่ให้เกิดการผลิตความรู้ภายในชุมชนอย่างแท้จริง หรือเพียงสนับสนุนกรอบการพัฒนาที่กำหนดจากภายนอก

นอกจากนี้ แนวคิด “อริปไตยทางญาณวิทยา” ที่เสนอในงานวิจัยนี้ สามารถใช้เป็นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบบริบทพื้นที่ชานเมืองอื่น ๆ ได้ โดยไม่ต้องสมมติฐานว่ารูปแบบหรือกลไกจากกรณีศึกษาตำบลปลายบางสามารถถ่ายโอนได้อย่างเป็นสากล หากแต่ใช้เป็นกรอบเชิงวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขความสามารถ และข้อจำกัดของแต่ละชุมชนในการจัดการความรู้จากภายนอก และระดับที่กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้สามารถทำหน้าที่เป็นฐานของการสร้างอำนาจทางความรู้ และการนิยามมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างมีความหมาย

Reference

- Brenner, N., & Schmid, C. (2015). Towards a new epistemology of the urban? *City*, 19(2–3), 151–182. <https://doi.org/10.1080/13604813.2015.1014712>
- Cooke, B., & Kothari, U. (2001). *Participation: The new tyranny?* Zed Books.
- Crotty, M. (1998). *The foundations of social research: Meaning and perspective in the research process*. SAGE.
- Douglas, I. (2006). Peri-urban ecosystems and societies: Transitional zones and contrasting values. In D. McGregor, D. Simon, & D. Thompson (Eds.), *The peri-urban interface: Approaches to sustainable natural and human resource use* (pp. 18–29). Earthscan.
- Giampiccoli, A., & Kalis, J. H. (2012). Tourism, food, and culture: Community-based tourism, local food, and community development in Mpondoland. *Culture, Agriculture, Food and Environment*, 34(2), 101–123. <https://doi.org/10.1111/j.2153-9561.2012.01071.x>
- Harrison, R. (2012). *Heritage: Critical approaches*. Routledge.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- MacCannell, D. (1999). *The tourist: A new theory of the leisure class*. University of California Press.
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. Oxford University Press.
- Ristiawan, R. & Tiberghien, G. (2021). A critical assessment of community-based tourism practices in Nglanggeran ecotourism village, Indonesia. *Journal of Indonesian Tourism and Development Studies*, 9(1), 26–37. <https://doi.org/10.21776/ub.jitode.2021.009.01.04>

- Schianetz, K. Kavanagh, L. & Lockington, D. (2007). The learning tourism destination: The potential of a learning organisation approach for improving the sustainability of tourism destinations. *Tourism Management*, 28(6), 1485–1496. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2007.01.012>
- Simon, D. (2008). Urban environments: Issues on the peri-urban fringe. *Annual Review of Environment and Resources*, 33(1), 167–185. <https://doi.org/10.1146/annurev.energy.33.021407.093240>
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Urry, J. (2002). *The tourist gaze* (2nd ed.). SAGE.
- Watson, V. (2009). Seeing from the South: Refocusing urban planning on the globe's central urban issues. *Urban Studies*, 46(11), 2259–2275. <https://doi.org/10.1177/0042098009342598>
- Walter, P. (2009). Local knowledge and adult learning in environmental adult education: Community-based ecotourism in southern Thailand. *International Journal of Lifelong Education*, 28(4), 513–532. <https://doi.org/10.1080/02601370903031363>
- Winter, T. (2013). Clarifying the critical in critical heritage studies. *International Journal of Heritage Studies*, 19(6), 532–545. <https://doi.org/10.1080/13527258.2012.720997>
- Yau, Y. (2013). Willingness to participate in collective action: The case of multi-owned housing management. *Journal of Urban Affairs*, 35(2), 153–171. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2012.00621.x>

Declaration of Generative AI and AI-assisted technologies in the writing process

ในขั้นตอนการเขียนบทความนี้ ผู้เขียนได้ใช้โปรแกรม ChatGPT เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของภาษา หลังจากใช้โปรแกรม ChatGPT ผู้เขียนได้ตรวจสอบและแก้ไขบทความให้เป็นไปตามความต้องการแล้ว ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนย่อมต้องรับผิดชอบข้อความในบทความนี้เมื่อบทความตีพิมพ์

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

บทความวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโลกชนเมือง การจัดวางกรอบใหม่ของมรดกทางวัฒนธรรมผ่านความสัมพันธ์เชิงความรู้-อำนาจและกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในตำบลปลายบาง จังหวัดนนทบุรี เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและ การพัฒนาสู่บริการเพิ่มมูลค่า กรณีวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม วิถีคนปลายบาง จังหวัดนนทบุรี ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สัญญารับทุนที่ TUGR 1/1/2562